

КОНЦЕПЦІЯ «МІЖМОР'Я» В СУЧАСНИХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ УМОВАХ

Анотація. Ідея створення східноєвропейського союзу, що висловив Президент Польщі Анджей Дуда в одному з перших інтерв'ю в якості Президента, сколихнув низку дискусій та публікацій в політологічних колах на тему створення подібного союзу. В даній статті автор порівнює ідею Дуди з проектом «Міжмор'я» Юзефа Пілсудського та аналізує можливості створення подібного союзу в сьогоденних геополітичних умовах виходячи з європейських та світових реалій та розмірковує щодо можливого формату такого союзу.

Ключові слова: Україна, Польща, ЄС, Міжмор'я.

Summary. The idea to create an East-European Union claimed by Andrzej Duda, the President of Poland, in one of his first interviews in his capacity of the President has raised a series of discussions and publications around this topic in politological circles. In this article, the author compares the idea of Duda with the Intermarium project by Josef Pilsudski and analyses possibilities of creation of such a union in today's geopolitical conditions on the basis of the European and world realities and offers his opinion as to the format of such a union.

Key words: Ukraine, Poland, EU, Intermarium.

---

¹ аспірант кафедри міжнародних відносин ОНУ ім. І.І.Мечникова.

Аннотация. Идея создания восточноевропейского союза, которую высказал Президент Польши Анджей Дуда в одном из первых своих интервью в качестве Президента, поднял ряд дискуссий и публикаций в политологических кругах на эту тему. В данной статье автор сравнивает идею Дуды с проектом «Междуморья» Юзефа Пилсудского и анализирует возможности создания подобного союза в сегодняшних геополитических условиях исходя из европейских и мировых реалий и размышляет относительно формата такого союза.

Ключевые слова: Украина, Польша, ЕС, Междуморья.

Економічна, соціальна, безпекова та політична кризи, що перманентно тривають в Європі ще з початку міжнародної фінансової кризи 2008 року призвели до дискусій в різноманітних колах про необхідність переформатування європейських інституцій.

Це стосується економічної сфери, де темпи росту економік більшості країн ЄС суттєво впали та в деяких випадках переходять в темпи падіння [1], також криза є в соціальній сфері, де питання нелегальних мігрантів з початку війни в Сирії актуалізувалося як ніколи. Крім того, це породжує ще одну кризу – внутрішніх принципів ЄС, адже ситуація з мігрантами примусила деякі країни відновити кордон всередині Європейського Союзу, [2] що ставить під сумнів життєздатність Шенгенської зони.

Анексія Криму та військові дії на Донбасі показали неспроможність ЄС адекватно реагувати на прямі загрози всередині Європи. Крім того, дискредитовані міжнародні безпекові домовленості та робота деяких міжнародних організацій, як ОБСЄ. Війна в Україні показує фактичну неспроможність забезпечити хоч якусь безпеку за допомогою цих інструментів. Ця ситуація призводить і до певної зневіри у власній безпеці і

серед громадян деяких країн НАТО, зокрема це стосується країн Балтії, де суттєво зросла частка людей, що бояться потенційної війни з Росією. [3]

Ці всі фактори поступово призвели і до перманентної політичної кризи. З однієї сторони це викликано тим, що різко з'явилася ідеологічна поляризація між політичними елітами різних країн ЄС. Якщо ще на початку XXI століття майже у всіх країнах ЄС еліта була орієнтована приблизно однаково – ліберально-центристськи, то з початком другого десятиліття XXI століття до влади у різних країнах на різних рівнях почали приходити праві та ліві сили. Так, на сьогодні у Франції серйозну вагу набрав правий «Національний фронт», хоча його представники і не займають ніяких постів на центральному рівні. Водночас, традиційно сильні позиції зберігають угорські праві, які знаходяться при владі в Угорщині уже понад 5 років. Разом з тим, у Греції на початку 2015 року перемагає Коаліція радикальних лівих, а прем'єр-міністром країни стає її лідер Алексіс Ципрас. Звісно, подібна ситуація не сприяє розвитку діалогу всередині ЄС та формування єдиної внутрішньої та зовнішньої політики ЄС. На цьому фоні у 2015 році на президентському та парламентському рівні до влади в Польщі приходить консервативна партія «Право та справедливість». Менш ніж за рік нова політична еліта Польщі псує відносини з країнами старої Європи, впроваджуючи доволі різкі внутрішні закони, як наприклад закон про ЗМІ та закон про обмеження повноважень Конституційного Суду. Ці кроки викликали різку критику збоку європейських комісарів, а в німецькому парламенті навіть заговорили про можливість введення економічних та політичних санкцій проти Польщі. [4] Та й сама нова польська влада час від часу висловлює серйозне незадоволення політикою ЄС у різних сферах. Так, однією з перших заяв нового Президента Анджея Дуди, стала пропозиція зміни Нормандського формату переговорів по ситуації на Донбасі. [5] Також Польща є одним з локомотивів впровадження та посилення санкцій проти Росії, що також іде всупереч інтересам певних країн «старої Європи».

На фоні усіх цих криз та протиріч всередині ЄС, новий Президент Польщі Анджей Дуда в одному з перших своїх інтерв'ю у цьому статусі заявляє про перспективу створення певного союзу між країнами від Балтійського до Адріатичного та Чорного морів. Пряма цитата: «Ми повинні проводити активну політику в Центральній та Східній Європі . Я прихильник більш тісної співпраці між державами в регіоні - від Балтійського моря до Адріатичного та Чорного моря . Вони мають спільний досвід другої половини ХХ століття , і часто спільні проблеми сьогодні . Я маю на увазі не тільки питання безпеки , але й економічну ситуацію .

Я думаю , що можна мати амбіції створити в центрі Європейського Союзу осередок, який був би свого роду угодою між країнами Центральної та Східної Європи в рамках реалізації спільних інтересів ЄС . Необхідно визначити ці інтереси разом і працювати разом, щоб досягти їх.» [6]

Звісно, ця доволі смілива фраза стала приводом для дискусій в політологічних кругах щодо можливості створення подібного союзу у східній Європі та його функцій.

Актуальність дослідження цієї теми полягає в тому, що подібний проект може стати безпековим колом України на рівні певного політичного та економічного союзу.

Враховуючи новизну та теоретичність теми, основним джерелом інформації при написанні статті стали інтерв'ю та політологічні аналізи, що пов'язані з цією тематикою.

Варто зазначити, що в новітній історії це не перша подібна концепція. Ще в 2005 році була створена організація «Співдружність демократичного вибору», що включала в себе Україну, Молдову, Латвію, Литву, Естонію, Словенію, Македонію, Румунію та Грузію. Основою новоствореного союзу мало стати економічне та політичне співробітництво між країнами. Втім,

різні тактичні цілі у зовнішній політиці та внутрішньополітичні проблеми основних країн союзу, не дозволили йому бути продуктивним і після трьох проведених самітів діяльність СНВ фактично заморозилася.

Тим не менш, протягом багатьох років Балто-Чорноморська вісь виглядає доволі перспективно, як потенційний безпековий, політичний та економічний проект.

Після анексії Криму та початку військових дій на Донбасі ця тема набула нової, значно більшої актуальності, як створення певного щита, безпекової зони для об'єднаної Європи у вигляді політичного та економічного проекту, що об'єднував би по Балто-Чорноморську вісь.

Найочевидніша історична аналогія – проект «Міжмор'я», що був висунутий Юзефом Пілсудським після Першої світової війни, але так і не був втілений в реальність. Цей проект передбачав створення великої конфедерації, що охоплював би території Польщі, країн Балтії, Фінляндії, Чехословаччини, Угорщини, Румунії, Югославії, Білорусі та України. Ця концепція мала стати продовженням традицій польської державності, зокрема Речі Посполитої, а також убезпечити Польщу від загрози зі сторони Росії та Німеччини. Втім, у геополітичних реаліях того часу, ця ідея не знайшла підтримки у європейських акторів та скоро стала неможливою навіть теоретично. [7]

Але якщо проводити аналогії з сьогоdnішнім часом та з фразою Анджея Дуди, то можна відмітити кілька суттєвих відмінностей між ідеєю Дуди та проектом Пілсудського:

- Якщо Пілсудський говорив про створення конфедерації, тобто хоча своєрідного, але державного утворення, то ідея Дуди – створення певного союзу всередині ЄС. Тобто мова йде про значно менші права

на автономію цього союзу від глобальних акторів, ніж в проекті Пілсудського.

- Очевидно, ідея Дуди не може мати на увазі залучення тих же країн, що хотів залучити у свій проект Пілсудський. Якщо в кінці другого десятиліття ХХ сторіччя було доречно говорити про залучення в проект Фінляндії, яка так само як і Польща на той момент щойно отримала незалежність, то сьогодні Фінляндія живе зовсім інших реаліях ніж країни « нової Європи » і ідея Дуди ніяк не може її зацікавити, або бути їй вигідною. Про участь в ідеї Дуди Білорусі можна говорити лише в середньостроковій перспективі, коли країна відійде з орбіти впливу Російської Федерації. Також викликає питання потенційна участь в проекті країн Балканського регіону, адже Дуда говорив і про вихід до Адріатичного моря. Напевно, тут доречно говорити про перспективу створення союзу з країнами, що є недостатньо інтегрованими в європейські структури і подібний союз може стати для них допоміжним інструментом для економічної, соціальної та політичної інтеграції з іншими країнами ЄС. Теоретично такими країнами могли б бути потенційні та « молоді » члени європейських структур, зокрема – Хорватія, Сербія та Боснія та Герцеговина.
- Якщо головною метою проекту Пілсудського було створення щита, що убезпечив би Польщу від загроз зі сходу на заході, тобто головна мета була – безпека, то Анджей Дуда підкреслює, що його ідея має на увазі врегулювання не тільки питань безпеки, але й економічних. І пріоритети у кожній з країн що можуть приєднатися до такого проекту можуть бути цілком свої. Якщо для України та країн Балтії це спосіб створити ще одне безпекове коло навколо себе, то для Польщі це може стати інструментом для набрання політичної ваги в європейських структурах та створення своєї зони впливу, завдяки якій Польща може

зайняти лідируючі позиції в регіоні. Для Болгарії ж, Румунії та балканських країн при певних умовах створення такого союзу може стати економічно вигідним.

Таким чином, не дивлячись на здавалось би схожість ідей Пілсудського і Дуди, в доволі принципових речах вони є відмінні. Тому ідею Дуди не варто розглядати як певну реалізацію проекту Пілсудського або продовження його ідей. Час, так історія створили інші геополітичні умови, в яких Польща по іншому намагатиметься реалізувати свої амбіції як лідера регіону. І термін «Міжмор'я» справедливо використовувати щодо ідеї Дуди лише з географічної точки зору, але не з історичної, не як реалізацію проекту Пілсудського.

Якщо дивитися на сьогоденну геополітичну ситуацію, то «Міжмор'я» Анджея Дуди можна порівняти з Вишеградською групою, що була створена на початку 90-х Польщею, Угорщиною та Чехословаччиною для спільного проведення реформ та вступу в Європейський Союз. Це було об'єднання країн того ж регіону, без прямої участі наддержав, з в першу чергу економічними цілями. Враховуючи те, що усі чотири країни Вишеградської групи (яка досі працює) можуть стати учасниками «Міжмор'я», то цей проект міг би вирости як раз з «Вишеградської групи», в якості розширення географії та повноважень цього союзу.

Особливо перспективно виглядає економічне співробітництво в рамках подібного проекту, з огляду на відкриття «Нового шовкового шляху», що відбулося на початку 2016 року, коли Азербайджан, Казахстан, Грузія та Україна домовились про пільгові тарифи на перевезення вантажу по Транскаспійському міжнародному транспортному маршруту. [8] Уже через кілька днів в Одеській області відбулося урочисте відкриття та відправка перших грузів по новому шляху. [9] Створення спеціальної економічної зони

між країнами Балто-Чорноморської вісі може стати потужним транзитним шляхом з Балтійського регіону та Скандинавії на Азію.

На наш погляд, саме подібний економічний проект може стати в подальшому підґрунтям для подальшого розширення співробітництва між країнами регіону і створення політичного проекту по типу «Міжмор'я».

Крім того, підготовкою до створення такого союзу може буде «Східна політика» Польщі , яку вона проводить в останні роки. Це і «Східне партнерство», і видача карт поляків, і інші подібні речі, що є першими кроками до інтеграції східноєвропейських країн. І ці кроки можуть стати підґрунтям до виходу на новий інтеграційний рівень. [10]

Важливим фактором, що напряду може вплинути на долю ідеї Анджея Дуди – міжнародна реакція на створення подібного союзу. Адже проект Пілсудського не вдався саме через відсутність підтримки з боку інших країн світу та Європи, крім Франції.

Перш за все варто зазначити, що ми розділяємо економічний проект, як продовження «Нового шовкового шляху» на Балтію, Скандинавію та північну Європу, та політичний проект. На наш погляд, відкрито проти економічного проекту на Балто-Чорноморській вісі може бути лише Росія, якій економічно не вигідний проект, що йде повз її кордони з усіх сторін.

Що ж стосується більш широкого політичного та безпекового проекту, то виходячи з нинішніх геополітичних реалій можна передбачити реакцію певних акторів на перспективу створення подібного союзу.

Однозначно проти подібного союзу буде Росія, яка вбачатиме в ньому загрозу своїй національній безпеці, як це було уже зі вступом країн Балтії та Польщі в НАТО та ЄС та щодо потенційного розміщення систем протиракетної безпеки на території Польщі. Втім, реакція Росії не має стати перешкодою, для країн, що хочуть створювати союз, який має стати щитом

від агресії Росії. Головне питання тут – чи активізує Росія свою військову агресію у випадку проведення реальних кроків до створення такого союзу. Для недопущення такого варіанту, потенційні країни-учасники мають продумати механізм стримування російської агресії проти нового союзу. Для цього необхідна тісна співпраця з країнами НАТО та ЄС. Очевидно країни «Старої Європи» не будуть підтримувати якісь сепаратистські по відношенню до єдиної Європи проекти. Втім, Анджей Дуда заявив, що цей потенційний союз необхідний, як проект в центрі саме Європейського Союзу, а не просто географічної Європи. Крім того, за словами Дуди метою проекту має бути реалізація спільних інтересів ЄС. Тому з такої позиції, проект «Міжмор'я» Анджея Дуди не тільки не має протиріччя щодо ідеї єдиної Європи, але й виступає лише в її інтересах. Але такий проект вимагає від Європи в цілому більш однозначної позиції щодо російської агресії, яка виражатиметься не тільки на словах та на санкціях, але й на більш конкретних діях. Для того щоб «Міжмор'я» Дуди стало союзом в центрі саме ЄС, необхідно лібералізувати процедуру вступу нових країн в Союз, можливо розробити новий механізм інтеграції. Швидкий вступ України, Молдови, Сербії, Чорногорії в ЄС на особливих умовах стане не тільки суттєвим кроком до реалізації «Міжмор'я» Дуди, але й буде сигналом громадянам Білорусі, що вийшовши з орбіти російського впливу, Білорусь матиме реальні шанси швидко інтегруватися з об'єднаною Європою, з якою країна економічно, соціально і культурно близька.

Але це кроки, що потребують реального і серйозного реформування ЄС, як інституції. Є сумніви у тому, чи підуть на такий крок консервативні країни «Старої Європи», як Франція, Німеччина чи Італія. В такому випадку ініціаторам проекту варто буде шукати підтримки у інших міжнародних акторів та інші формати реалізації цієї ідеї.

Союзником ідеї може стати Великобританія, що історично є зацікавленою в балансі сил в Європі. [11] Ще більшу підтримку ідея Дуди

може залучити у єдиної наддержави – США, які будуть зацікавлені з однієї сторони у створенні східноєвропейського щита для Європи від російської загрози, з іншої сторони – в збільшенні балансу сил та внутрішньої конкуренції всередині об'єднаної Європи. Хоча в США багато чого буде залежати від внутрішньополітичної боротьби.

Таким чином, резюмуючи усе вищесказане, можемо зробити висновок, що проект «Міжмор'я» у вигляді, що запропонував Анджей Дуда вимагає роки кропіткої дипломатичної та економічної роботи на всіх фронтах від відразу декількох країн. Якщо політичні еліти основних країн-потенційних учасниць «Міжмор'я» зможуть домовитись і проводити цю роботу на перспективу створення проекту – він може стати одним з найперспективніших проектів XXI століття, оновити та зміцнити об'єднану Європу. Але він вимагає сміливих, нестандартних кроків від багатьох країн. Якщо ж політичні еліти країн Східної Європи не будуть готові до такої роботи – шукати шляхи інтеграції та побудови навколо себе безпекового простору кожній країні доведеться користаючись старими механізмами, що перейшли в наш час ще з часів біполярної системи міжнародних відносин.

Список використаних джерел:

1. GDP and main components – volumes // режим доступу - <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do>
2. Europe's Closing Borders // режим доступу - <http://www.wsj.com/articles/europes-closing-borders-1452212006>
3. Опрос: жители Балтии стали больше бояться войны // режим доступу - <http://www.mixnews.lv/ru/society/news/2015-06-12/178245>

4. ЕС может ввести санкции против Польши // режим доступа - <http://fakty.ua/210981-es-mozhet-vvesti-sankcii-protiv-polshi>
5. Дуда: к переговорам по Донбассу следует привлечь не только Польшу, но и США // режим доступа - <http://www.euointegration.com.ua/rus/news/2015/08/19/7037180/>
6. Andrzej Duda: Nie mam wątpliwości, że procedury in vitro są potrzebne // режим доступа - <http://polska.newsweek.pl/andrzej-duda-zaprzysiezenie-poglady-zmiany,artykuly,368110,1.html>
7. Okulewicz Piotr, Koncepcja „Międzymorza” w myśli i praktyce politycznej obozu Józefa Piłsudskiego w latach 1918-1926, Poznań 2001 — S. 75-86
8. Новый шёлковый путь: Азербайджан, Казахстан, Грузия и Украина подписали документ о грузоперевозках // режим доступа - <http://nv.ua/world/geopolitics/novyj-shelkovyj-put-azerbajdzhan-kazahstan-gruzija-i-ukraina-podpisali-dokument-o-gruzoperevozkah-91260.html>
9. В Одессе запустили новый Шёлковый путь в обход РФ // режим доступа - <http://nv.ua/ukraine/events/v-odesse-zapustili-novyj-shelkovyj-put---video-91394.html>
10. Polska w sojuszach "od morza do morza"? Duda chce wskrzesić idee Piłsudskiego, planuje nowy blok państw // режим доступа - <http://natemat.pl/123903,pilsudski-kaczynski-i-duda-co-ich-laczy-stosunek-do-rosji>
11. План “Междуморье” – Британия поддержит, Франция не против, Украина и Польша сделают // режим доступа - <https://surmasite.wordpress.com/2015/12/14/>